

132 AKADEMISK LITTERATUR.

Litteraturblad till Saima 15. VIII 1844

Det tillhör sällsyntheterna, att Universitet lemna den större allmänheten tillfälle att helst något litet sola sig i lärdomsljuset. Alla lärdomsprof till erhållande af akademiska tjänster böra väl nu skrivas på latin, och deras bestämmelse är derföre att begrafvas inom universitetets murar. Men det gifvas andra tillfällen, då valet af språk är fritt, ja då en serie af afhandlingar kunna utan kostnad för författaren tryckas. Här vore nu tillfälle att för ett par Rubel Sr taga åtminstone två till trehundra öfvertryck af hvarje ark och sålunda åstadkomma en liten bok upplaga att spridas bland allmänheten. Ämnen kunde väljas lämpliga för detta ändamål, af art att verkligen medföra någon upplysning, icke, såsom nu vanligen är händelsen, förledande författaren att ännu engång tröska i de nötta spåren, att endast lemna prof på den sedvanliga lexläsningens jemna fortgång.

Bland de få skrifter, hvilka jemte examensförteckningarne – och Saima – kunde underrätta allmänheten om den högsta lärdomsanstaltens tillvaro, är en liten afhandling, bestämd att ligga till grund för stipendiaternas disputationsöfningar, och hvars titel är:

ETT OCH ANNAT OM HANDELSBÖCKERS BEVISKRAFT AF PROF. JOH. JAK. NORDSTRÖM.

Förf-s namn torde vara flertalet af våra läsare bekant. Så borde det åtminstone vara, emedan han gjort sig ett aktadt namn äfven hos utlänningen genom sitt arbete: »Bidrag till Svenska samhällsförfattningens historia,» som fyllt en lucka i Svenska lagstiftningens litteratur, och hvilket utom erkännande recensioner redan i Sverige vunnit ett bestämdt rum bland de för jurister nödiga studier.

Nu ifrågavarande afhandling uppställer i 13 paragrafer kort och klart, hvad lagen i fråga om handelsböckers beviskraft stadgar, samt dessa stadgandens uppkomst, jemte Förf-s åsigt af, hvad i detta hänseende borde gälla, jemförelsevis äfven upptagande några hithörande föreskrifter i andra länders lagstiftning.

Förf. erinrar först, att den äldre Svenska lagen i allmänhet tillät gäldenären med ed fria sig från krafvet, så snart vittnen eller bref ej kunde företes, men att redan i sjuttonde århundradet den motsatta sed gjort sig gällande, att borgenär på grund af handelsbok fick med ed sanna sin fordran, om hvarken mot personen eller boken något misstänkt förekom, hvilken sed genom 1734 års lag blef stadfästad. Lagstadgandet grundades på nämnda sednare praxis både in och utrikes; och Förf. anser de äldsta spår af handelsböckers beviskraft finnas uti de Italienska fristaternas lagar i fjortonde seklet, ehuru denna bevisning gällde för både borgenär och gäldenär. Med de flesta utmärktare jurister anser nu Förf. inskränkning i handelsböckers beviskraft nödig, sådan den äfven blifvit gjord i flera länders nyare lagstiftning och äfven i det Svenska förslaget till ny Civillag, enligt hvilket fordran på grund af handelsbok endast i förhållanden mellan dem, som för sin näring föra sådane böcker, skulle få genom ed fästas, men åter andra i boken antecknade gäldenärer borde ega rättighet att genom ed fria sig från krafvet. Grunden för en sådan inskränkning är i allmänhet osäkerheten af en handelsbok, då t. ex. »gäldenären kan hafva gjort inbetalningar, som icke blifvit antecknade, han kan hafva

förlorat sitt qvittobref, skulden kan hafva ingått uti andra likvider, otrogen betjening kan hafva fört falsk bok» m. m., hvilka möjligheter, äfven med förutsättande af redligt uppsåt hos borgenären, alla försvaga förlitandet till en handelsbok. Att denna likväl bör gälla i förhållanden affärsmän emellan, synes följa af det för all handel nödiga förtroende, som i synnerhet i vår tid vunnit så stor utsträckning. Dock finnas, såsom nedanföre skall visas, skäl att äfven i detta hänseende inskränka utkrediterandet på bok, emedan andra utvägar gifvas för en på förtroende byggd rörelse, men hvilka icke såsom bokskulder fängsla rörels kapitalet.

10

Förf. anmärker vidare, att lagen icke innehåller något annat stadgande för sjelfva bokföringen, åt hvilken likväl ett så stort vitsord lemnas, än det allmänna, att handelsböcker, för att vara bevisande, böra »innehålla både hvad borgadt och betaldt är, med dag och år, då det skett, utan någon ändring.» Han uttalar sig för den åsigt, att med en sådan bok rätteligen bör förstås en journal eller dagbok, som noga uppgifver äfven tiden och fordrans kvalitet, samt citerar härvid Franska och Nederländska lagstadganden, hvilka noggrant bestämma bokföringens beskaffenhet. Dessa förordna äfven, att boken årligen bör viseras af en magistratsperson, och erinrar Förf., att något liknande numera iakttages i Finland, sedan till kontrol öfver stämpladt pappers användande för handelsböcker deras uppteende årligen inför en magistratsperson är föreskrifvet.

20

Ännu visar Förf., att lagen i tvenne hithörande frågor är obestämd. Här saknas nemligen ett noga bestämmande deraf, i hvilka yrken handelsbok eger anförd beviskraft, och föreskrifven preskriptionstid för dess giltighet. I förra hänseendet anser Förf., att man utan skäl dragit i betänkande, huruvida idkare af fabriker, manufaktur och bergverk skulle ega att å sin bok gå ed, emedan »äfven desse lagligen ega drifva handel och köpenskap». Deremot förklarar han, att enligt »andan af de lagar som gälla hos oss» handverkare eller idkare af den s. k. borgare och bondhandeln icke kunna anses dertill berättigade. För detta yrkande finnes dock ingen bevisning anförd, och en sådan synes äfven böra leda till en motsägelse, då Förf. förut tillerkännt manufakturister, hvilka ega idka handel och köpenskap, denna rättighet. I Sverige är densamma genom särskild lag tillagd alla varutillverkare och förädlare. I sednare hänseendet åter slutar sig Förf. till den åsigt, att den allmänna preskriptionstiden af tio år icke kan genom gällande lag anses en på okändrad bod grundad fordran i något fall betagen, men anmärker likväl, såsom rättsenligare, att försummelse att vid årets slut afgifva räkning till gäldenären borde fria honom från krafvet, emedan det är gäldenärens rätt att i tid få underrättelse derom, för att blifva i tillfälle att vederlägga det, om han det kan.

30

40

Näst Förf:s påminnelse, att blott »han som boken hållit eller hålla läti», icke hans medhjelpare eller arfvingar, eger sanna boken med ed, vilja vi ännu uppräknade de omständigheter, under hvilka enligt Förf. handelsbok förlorar beviskraft. De äro: a) »om boken besväras af utstrykningar, öfverskrifningar rasurer, luckor i pagineringen, inflickade eller utrifna blad, felräkning, uteglömda inbetalningar, innehåller blott pro men ej contra, saknar dato för hvarje post, lyder på annat myntslag än det för landet fastställda m. m.; b) om de flera kärandens handelsböcker, som med saken ega gemenskap, och hvilka förteende svaranden har rätt att fordra, icke öfverensstämma i sina anteckningar öfver samma ämne; c) om svaranden presenterar sina handelsböcker mot kärandens, och de, ehuru på hvardera sidan ordentligt förde,

50

afvika från hvarandra i tvistepunkten; d) om bevisas kan, att enligt samma bok, på hvilken nu talan stödjdes, kraf mot annan man blifvit anställt, som sedan utredts vara betaldt, felet må hafva varit husbondens eller en otrogen eller vårdslös betjents; e) om fordran grundas på varor, med hvilka käranden aldrig plägat eller ej varit berättigad att pläga handel» o. s. v. Härtill komma alla de anmärkningar, som kunna göras mot personens redlighet eller ordentlighet i affärer.

Ungefär det anförda utgör den lilla skriftens innehåll, hvilken, fastän den säkert icke varit ämnad för en större publik, likväl serdeles egnar sig till en populär afhandling både genom sitt ämne och det enkla framställningssättet. I slutet påminner H:r N., att han betraktat ämnet endast ur rättssynpunkter, lemnande å sida den statsekonomiska delen af frågan, samt tillägger, det »viktiga skäl» i nyaste tider blifvit anförda för den åsigt, att den handelsböcker tillerkända beviskraft i sjelfva verket bidragit, enligt H:r Ns uttryck, till »handelskreditens diskreditering.» För en och annan af våra ärade läsare torde den diskussion vara bekant, som uti detta ämne under året blifvit förd i de Svenska Tidningarne, af hvilka isynnerhet Den Konstitutionelle utmärkt sig genom dugliga artiklar rörande kreditväsendet. Men för de flesta tidningsläsare i vårt land är väl frågan ny, och vi anse det derföre icke öfverflödigt att till det föregående bifoga några anmärkningar ur nämnda statsekonomiska synpunkt.

Obestriddigt är, att kreditväsendet äfven i Finland är i djupt förfall, sålunda att hvarje man trafikerande och icke trafikerande söker kredit, men den stora pluraliteten har föga omsorg om att ordentligt honorera ingångna förbindelser. Det är ett verkligt oskuldstillstånd af oordning, hvari såväl den ena som den andra indrages. Man skulle anse den för en rå borgenär, hvilken alltid fordrade punktlighet, likasom man icke anser det förnedrande för gäldenären, om han i punktlighet brister. Olägenheten af detta sätt att betrakta affärer spörjes dock på båda sidor. Borgenären blottställes och tvingas att hos sina fordringsegare söka anstånd, gäldenären behandlas på samma vis af dem, åt hvilka han utkrediterat penningar eller varor. Bådas affärer befinna sig så i ett jemnt obestånd, en jemn oordning, och det förvända sättet att betrakta dessa förhållanden fostrar slösare och konkurser, hvilka sällan lemna 25 P. C. utdelning.

Detta förhållande kan trycka på mångens sinne, men det framträder i ett allmännare ekonomiskt obestånd först då, när landets manufaktur och jordbruk och inrikes handeln hunnit en viss grad af utveckling samt gjort omsättningen större och lifligare. Till en sådan punkt synes man hafva kommit i Sverige, och då man velat söka det ondas rot, har man funnit den just i de lagar, som skolat upprätthålla krediten, och förnämligast i handelsböckers omordade beviskraft. Vid denna, såsom vid andra i lagarne grundade olägenheter, bör man dock icke tanklöst förklara svunna tiders lagstiftning för tillkommen genom oklokhet och ringa insigt. Ty det synes föga undransvärdt, att då de handlande voro få, välbehållna och aktade, man icke fann något betänkande vid att låta dem beediga sina handelsböckers rättighet, och detta gälla för fullt bevis. Likaså var vid den tidens trögare omsättning, då alla manufakturer, såsom ordet utmärker, voro handarbeten, då en Stockholmsfärd varade en hel sommar och en resa till England var en års resa, äfven en längre kredit nödig. Utvägarne att vid minsta inträffade motgång kunna fullgöra en ingången förbindelse voro få, och ingen kunde derföre genom skuldsedlar blottställa sig för prompt utsökning. Hvad som nu tadlas, var då af omständigheterna påkalladt.

Men detta hindrar icke, att tadlet nu kan ega sin goda grund.

Och så synes det i sjelfva verket vara. Den trafikerande tvingas att kreditera ut sina varor, emedan han eljest skulle sakna afsättning. Lättheten att få kredit uppdrifver lyxen och framkallar ett lefnadssätt öfver tillgångarne. Fleråriga skulder på bok äro öfverallt vanliga. De aflösas af skuldsedlar, hvilkas belopp åter inestår i årtal, tills gäldenären antingen genom döden eller en konkurs befrias från krafvet. Trafikanten måste derunder anstränga sin egen kredit och fordra uppskof eller kanske minska sin förtjenst genom räntebetalingar. Är han handlande, tvingas han att af utländningen mottaga hvilken vara och till hvilket pris som helst. Är han manufakturiddkare, så saknar han kapital och kan aldrig förkofra, om ens uppehålla sin rörelse. Sådant är förhållandet äfven inom Finland. Men ännu förderfligare är detta kreditsystem i de länder, i hvilka minuthandlaren får sin vara af den inhemske grosshandlaren, och der båda mottaga manufakturernas alster. Oredan blir här desto större, genom ju flere händer samma vara går. Och grunden till densamma, påstår man nu, är handelsböckers beviskraft, förutan hvilken ingen skulle lemna och ingen kunna begära en så beskaffad kredit, om icke i följd af enskilda förbindelser.

Men skulle då all kredit upphöra? Nej tvärtom beror den utländska industriens närvarande höga ståndpunkt på ett väl ordnad kreditväsende. Såsom för ett sådant väsendtligt anser man, att skuldsedlar böra träda i stället för kredit å bok, men skuldsedlar stälda på viss tid och ordres, som kunna transporteras manemellan och således gälla såsom mynt. D. ä. man påstår, att just det, hvad man hos oss kallar utfärdande af »gäldstugusedlar, utgör det enda rätta sättet att bibehålla en utvidgad kredit. Saken synes också tala för sig sjelf. Endast den, som eger godt förtroende, kan betala med papper, hvilka skola mottagas för valuta af en mängd personer, och den minsta oordning i dessas honorerande skulle förstöra detta förtroende. Inga papper stälda på alltför lång tid skulle af de trafikerande mottagas, emedan de då blifva osäkra. Rättigheten att utkreditera å bok kunde icke betalas någon, men anteckningen i densamma gäfve ingen säkerhet, då icke trafikanten mera egde någon rättighet att sanna den med ed och göra unnantag från domarareglornas: »med ed skall man svara och icke klaga, och ingen må svärja sig penning till.»

133 »OM DET THEOLOGISKA STUDIET.»

Litteraturblad till Saima 15. VIII 1844

Under denna titel finna vi i Upsala Intelligensbladet en artikel, som hör till det bästa af, hvad i detta med så varm ifver och så god insigt i dagens behof uppträdande blad förekommer. Artikeln omfattar förnämligast en framställning af innehållet uti en i Danmark utkommen skrift af *R. G. Hansen*, »Protestantismens krav till det theologiske Studium.» Att döma af denna framställning visar sig Hansens arbete vara synnerligen utmärkt både af djup sakkännedom och stor frimodighet. Hans uppträdande på samma gång, man i Sverige börjat fästa uppmärksamheten på den nuvarande prestbildningens otillräcklighet kan i sanning anses för ett tidens tecken, äfvensom det erbjuder ett icke ringa intresse att se, huru den litterära bildningens och undervisningsverkens tillstånd öfverhufvud i närvarande stund väckt så lifliga omsorger uti hel den Skandinaviska nord. Ty äfven i Norrige